

पशुसंवर्धन विभागांतर्गत महाराष्ट्र पशुधन विकास मंडळ व पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळांतर्गत प्रक्षेत्रांवरील उपलब्ध सर्व जमिनी चारा लागवडीखाली आणणे व प्रति हेक्टरी चान्याची उत्पादकता वाढविण्यासाठी अभ्यास गटाची स्थापना.

महाराष्ट्र शासन
कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : फॉडर/प्र.क्र.१०२/पदुम-४,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई -४०००३२
दिनांक : २१ जून २०२२

प्रस्तावना :

पशुसंवर्धन विभागाच्या अधिनस्त महाराष्ट्र पशुधन विकास मंडळ, नागपूर व पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, पुणे या स्वायत्त संस्था कार्यरत असून, या दोनही संस्थांकडील प्रक्षेत्रांची अनुक्रमे २५९८.७६ हेक्टर व १९९५.६२ हेक्टर जमीन उपलब्ध आहे. यापैकी इमारती, पशुधन शेड, रस्ते, तलाव याखालील जमीन वगळता उर्वरीत जमिनीवर वैरण पिकांची लागवड करणे, सद्यःस्थितीत लागवडीखाली नसलेली जमीन लागवडी योग्य करून अशा जमिनीवर वैरण पिकांची लागवड करण्याच्या अनुषंगाने आवश्यक उपाययोजना सुचविण्याकरिता अभ्यास गट गठीत करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यानुषंगाने खालीलप्रमाणे शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णय :

महाराष्ट्र पशुधन विकास मंडळ, नागपूर अधिनस्त ०८ वळूमाता प्रक्षेत्रे, ०२ वळू संगोपन केंद्र आणि ०३ अतिशित विर्य निर्मिती प्रयोगशाळा तसेच पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, गोखलेनगर, पुणे अधिनस्त १० शेळी-मेंढी प्रक्षेत्रे व पशु पैदास प्रक्षेत्र बोड, जि. अमरावती व पशुपैदास प्रक्षेत्र वाघापूर, जि. यवतमाळ येथील उपलब्ध जमिनींचा चारा पिक लागवडीसाठी उपयोग करणेस्तव आवश्यक उपाययोजना सुचविण्याकरिता खालीलप्रमाणे अभ्यासगट गठित करण्यास याद्वारे शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे.

१	श्री. गणेश देशपांडे, उपसंचालक (वैरण विकास), पशुसंवर्धन आयुक्तालय, पुणे	गट प्रमुख
२	डॉ. अनिरुध्द पाठक, सहाय्यक आयुक्त पशुसंवर्धन, महाराष्ट्र पशुधन विकास मंडळ, नागपूर मुख्यालय	सदस्य
३	डॉ. सचिन टेकाडे, सहाय्यक संचालक, पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, गोखलेनगर, पुणे.	सदस्य
४	श्री. आण्णा खरात, वैरण विकास अधिकारी, प्रादेशिक सहआयुक्त कार्यालय, अमरावती विभाग, अमरावती	सदस्य
५	श्री. प्रशांत पाटील, वैरण विकास अधिकारी, प्रादेशिक सहआयुक्त कार्यालय, लातूर विभाग, लातूर	सदस्य

उपरोक्तप्रमाणे गठीत करण्यात आलेल्या अभ्यास गटाने खालील मुद्द्यांच्या अनुषंगाने, सर्वकष अभ्यास करून, आवश्यक त्या उपाययोजनांसह अहवाल आयुक्त पशुसंवर्धन, पुणे यांचेमार्फत शासनास सादर करावा.

१. संबंधित प्रक्षेत्रावरील सदयःस्थितीत जमिनीच्या वापराचे वर्गीकरण, मातीचा प्रकार, मातीचे पृथःकरण, वार्षिक सरासरी पर्जन्यमान, हवामान, इत्यादी
२. प्रक्षेत्रावरील पशुधन संख्येनुसार आवश्यक हिरवी व वाळलेली वैरण
३. प्रक्षेत्रावरील सदयःस्थितीतील सिंचन सुविधा व सिंचित क्षेत्र
४. प्रक्षेत्रावरील उपलब्ध जमिनीचा वैरण किंवा इतर कोणत्याही प्रयोजनासाठी वापर करण्याच्या अनुषंगाने करावयाच्या उपाययोजना
  - अ. जमीन सुधारणा व माती परिक्षण
  - आ. सिंचन सुविधांमध्ये वाढ
  - इ. वैरण लागवड व उत्पादनाचे नियोजन
  - ई. आवश्यक कर्मचारी वर्ग व कामाच्या कंत्राटाबाबत सविस्तर विवेचन
  - उ. पर्यवेक्ष्य कर्मचारी वर्ग
  - ऊ. वैरण पिकांची लागवड व उत्पादन याबाबतचे संनियंत्रण
  - ए. वैरण पिकांचे संरक्षण
  - ऐ. अतिरिक्त वैरणीचा उपयोग (मुरघास, वाळलेल्या वैरणीच्या गाठी)
  - ओ. वैरण पिकाशिवाय इतर पिक / फळझाडांची लागवड (शक्य असेल त्याठिकाणी, विशेषतः शेळी महामंडळाच्या प्रक्षेत्रांवर)
  - औ. लुसर्न हिरव्या वैरणीचे उत्पादन वाढविणे
५. वरील सर्व उपाययोजनांसाठी आवश्यक साधनसामुग्री आवश्यक अंदाजे निधी व निधी उपलब्धतेचा स्रोत.

वरील सर्व मुद्द्यांच्या अनुषंगाने अहवाल सादर करण्यासाठी अभ्यासगटातील सदस्यांनी सर्व प्रक्षेत्रांना प्रत्यक्ष भेटी देवून, आवश्यक माहिती प्राप्त करून घ्यावी. प्रक्षेत्र भेटीच्या अनुषंगाने प्रवासासाठीचा खर्च सन २०२२-२३ या वर्षात संबंधित कार्यालयांना नियमित उपलब्ध होणाऱ्या देशांतर्गत प्रवास खर्च या उद्दिष्टाखाली उपलब्ध होणाऱ्या निधीमधून भागविण्यात यावा. तसेच आयुक्त पशुसंवर्धन कार्यालय, पुणे महाराष्ट्र पशुधन विकास मंडळ, नागपूर व पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, गोखलेनगर, पुणे यांनी अभ्यासगटाच्या सदस्यांना प्रक्षेत्रांना भेटी देण्यासाठी करावयाच्या प्रवासासाठी आवश्यकतेनुसार वाहन उपलब्ध करून द्यावे.

सदरचा शासन निर्णय निर्गमित झाल्यापासून ०२ महिन्यांच्या कालावधीत सदर अभ्यासगटाने उपरोक्त मुद्द्यांच्या अनुषंगाने अहवाल आयुक्त पशुसंवर्धन, पुणे यांच्यामार्फत शासनास सादर करावा.

हा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून, त्याचा संगणक संकेतांक २०२२०६२२११२४४२०६०१ आहे. सदर शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशाने व नावाने,

(डॉ. संजय वि. डोईजोडे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव मंत्रालय, मुंबई.
२. आयुक्त पशुसंवर्धन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
३. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र पशुधन विकास मंडळ, जुने वळू संगोपन केंद्र, बडा हनुमान मंदिराजवळ, सिव्हिल लाईन्स, तेलंगखेडी, नागपूर.
४. व्यवस्थापकीय संचालक, अहिल्यादेवी होळकर महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, पुणे.
५. सर्व प्रादेशिक सहआयुक्त पशुसंवर्धन
६. महालेखापाल कार्यालय १/२ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परिक्षण), मुंबई / नागपूर.
७. मा.मंत्री (पशुसंवर्धन) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
८. मा.राज्यमंत्री (पदुम) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
९. अवर सचिव (३-पदुम), कक्ष अधिकारी १-पदुम), (१६ व २, कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१०. निवडनस्ती पदुम-४